

ΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ.

(Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε ἀριθμ. 42).

Β'.

Ἡ δευτέρα ὑπόθεσις συγχρόνως ἀναρνεῖσα τῇ πολυθρύλῃ τῷ Wolf ὑποθίσει περὶ τῆς γενέσεως τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας οὐκ ὀλίγην ἔχει ὁμοιότητα πρὸς αὐτήν. Ὅπως δηλονότι ὁ διάσημος φιλόλογος ὑπεστήριξεν, ὅτι τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα, ὑπὸ διαφόρων κατὰ καιροῦ, ποιητῶν πεποιημένα, ἄγραφα τὸ πρῶτον ὄντα καὶ εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ διατηρούμενα, μόνον μετὰ ἱκανοὺς αἰῶνας ἐπὶ τοῦ Πεισιστράτου συνελέγησαν καὶ κατεγράφησαν, οὕτως ὁ περιφανὴς τῆς Ἐκκλησίας ἱστοριοδίφης Gieseler (1818) τὴν ἤδη ὑπὸ Eckermann (1796) καὶ Herder (1797) ἐξενεχθεῖσαν γνώμην συμπληρῶν καὶ συστηματοποιήσας ἀπερήματο, ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ τὰ γεγονότα τοῦ βίου τοῦ Σωτῆρος καὶ αἱ διδασκαλῖαι αὐτοῦ ἦσαν τὸ προσφιλέστατον ἀντικείμενον τῶν διχλεύσεων τῶν τε ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων Χριστιανῶν, συχνότατα ἐπαναλαμβάνομεν καὶ ὑπ' αὐτῶν καὶ προσκόμεναι ὡς μαρτύρια τῆς θείας τοῦ Σωτῆρος ἀποστολῆς. Διὰ δὲ τῆς συχνῆς ταύτης ἐπαναλήψεως ἐκάστου Χριστιανοῦ ἐξ εὐσεβείας φιλοτιμουμένου νὰ μνημονεύῃ καὶ μεταδίδῃ πιστῶς τὸ ἀκουσθὲν, τὰ ἀπομνημονεύματα ἐκεῖνα ἔλαβον ὁρισμένον τύπον καὶ ἐκφράσιν καὶ τάξιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὔτε ἅπαντα τὰ γεγονότα τοῦ βίου τοῦ Κυρίου, οὔτε ἅπαντα αἱ διδασκαλῖαι αὐτοῦ ἔχουσι τὴν αὐτὴν σπουδαιότητα, καὶ ἐκ τούτου τὰ μὲν πολλάκις, τὰ δὲ σπανιώτερον ἐδιδάσκοντο οἱ πιστοί, καὶ τινὰ μὲν συντομώτερον, ἄλλα δὲ ἐκτενέστερον, καὶ κατὰ διαφόρους δὲ περιστάσεις καὶ ἀνάγκας τῶν ἀκροατῶν μετὰ μείζονος ἐλευθερίας διηγούντο οἱ διηγούμενοι, διὰ ταῦτα ἐν τῇ προφορικῇ παραδόσει πρὸς τῇ συμφωνίᾳ ἐκείνῃ καὶ ὁμοιότητι τῶν γεγονότων ἐξ ἀνάγκης ὑπῆρχον καὶ διαφοραὶ οὐκ ὀλίγαι καὶ διαφωνίαι οὐχὶ ἀσήμαντοι περὶ τινὰ γεγονότα καὶ διδασκαλίας. Ἡ ἀρχικὴ δὲ γλῶσσα τῆς προφορικῆς ταύτης καὶ στερεοτύπου διηγήσεως ἦν ἡ ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ὑπὸ τῶν ἐξ Ἑβραίων Χριστιανῶν λαλουμένη, ἡ ἀραμαϊκὴ ἢ συροχaldaϊκὴ. Ὅτε δὲ προσήλθον εἰς τὸν χριστιανισμόν καὶ Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι ἐλληνίζοντες, τότε τὰ ἐν τῇ ἑβραϊκῇ γλώσσῃ ἀπομνημονεύμενα μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ ἀκριθείας με-

τηνέχθησαν ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Διὰ τοιαύτης τριπλῆς ὑποθέσεως ἐνόμισεν ὁ Gieseler ὅτι ἔλυσε καὶ τὰς τρεῖς δυσκαλίας τοῦ ἐν λόγῳ ζητήματος, διὰ μὲν τῶν συμφωνιῶν τῆς παραδόσεως τὰς συμφωνίας τῶν εὐαγγελιστῶν, διὰ δὲ τῶν διαφορῶν ἐκείνης τὰς διαφορὰς τούτων, καὶ διὰ τῆς γλώσσης τῆς προφορικῆς παραδόσεως τὰς περὶ τὴν φράσιν ὁμοιότητας τῶν Εὐαγγελίων.

Ἀλλ' εἰς ὡς πρῶτιστος ὅρος τοῦ πιθανοῦ καὶ ἐπιτυχοῦς πάσης ὑποθέσεως θεωρεῖται τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀνεπιτήδευτον καὶ φυσικὸν αὐτῆς, ἡ ὑπόθεσις αὕτη ὡς ἐξεζητημένη φέρει ἐν ἑαυτῇ τὴν συρρίνδα τοῦ ἀπιθάνου. Καὶ εἰς ὁμοίαν ὑπόθεσιν ἐφαρμοσθεῖσα εἰς ποιήματα, ὧν ἡ φύσις καὶ τὸ μέτρον πλείονα παρέχουσιν ἐγγύα πειστής καὶ ἀκριβοῦς ἀπομνημονεύσεως, εἰς ἀπλοῦς, τοιαύτη ὑπόθεσις, εἰς τὰ ὁμηρικὰ ἐπη ἐφαρμοσθεῖσα δὲν ἐπέτυχεν, ἥμισυ ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἐπιτυχὴς προκειμένου περὶ διηγήσεων καὶ διδασκαλιῶν ἐν πεζῷ λόγῳ γινομένων. Ὅτι ἡ προφορικὴ παράδοσις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἦν ἐν ἀποκλειστικῇ κατ' ἀρχὰς χρήσει καὶ ὅτι οὐκ ὀλίγον ἐπενήργησεν ἐπὶ τῆς συγγραφῆς τῶν τριῶν πρώτων Εὐαγγελίων, τοῦτο θεωρητέον ὡς ἀναντίρρητον, ἐπειδὴ ἄνευ τῆς παραδοχῆς ταύτης εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐξήγησις τῶν μεταξὺ τῶν ἡμετέρων εὐαγγελιστῶν ἐν τισιν ὑπαρχουσὶν διαφορῶν καὶ διαφωνιῶν. Ἀλλὰ καὶ αἱ μεταξὺ αὐτῶν περὶ τε τὴν οὐσίαν καὶ τὴν γλῶσσαν συμφωνίαι καὶ ὁμοιότητες εἶναι τοιαῦται καὶ τηλικαῦται, ὥστε τότε μόνον ἐξηγούνται διὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ὅταν τοὺς πρώτους Χριστιανούς τοὺς τε ἀπομνημονεύοντας καὶ τοὺς συγγράφοντας ἐκλάβῃ τις ὡς ἀνθρώπους ὅλως τῷ γράμματι προσκειμένους, τοῦ δὲ πνεύματος παντάπασιν ἄλλοτρίους, ὡς μηχανὰς ἑτεροκινήτους καὶ ἀσυνειδήτως ἐνεργούσας, ὑπόθεσις, ἣτις παντελῶς ἀντίκειται καὶ διαμάχεται πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀποστολικοῦ αἵματος. Διὸ καὶ ἡ ὑπόθεσις αὕτη, καίπερ οὐκ ὀλίγους εὐροῦσα τοὺς θεολόγους, ἐν οἷς καὶ τὸν πολὺν Schleiermacher, δὲν ἡδύνατο ἐν τούτοις ἐπὶ πολὺ νὰ κρατήσῃ ἐν τῇ ἐπιτήμῃ ἀπέναντι τῆς τρίτης ὑποθέσεως, ἐχούσης πλείονας λόγους πιθανότητος καὶ ἐπιτυχίας.

Γ'.

Ἡ τρίτη αὕτη ὑπόθεσις καθ' ἣν ὁ ὕστερον γράψας τῶν εὐαγγελιστῶν ἐπωφελέθη τοὺς πρότερον γράψαντας, βοηθούμενος ἅμα καὶ ὑπὸ τῆς ζωῆς ἀγράφου παραδόσεως, ἀνέρχεται μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος, ἐπινόητήν

ἀναγράφουσα τὸν διάσημον τῆς Ὑππῶνος ἐπίσκοπον, τὸν ἱερὸν Αὐγουστίνον, ὃς ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ περὶ τῆς συμφωνίας τῶν εὐαγγελιστῶν περὶ τοῦ Μάρκου τὸν λόγον ποιούμενος λέγει, ὅτι κατὰ πόδας ἠκολούθησε τῷ Ματθαίῳ καὶ ἐπιτομὴν αὐτοῦ ἐποίησατο *Marcus Matthæum subsequutus tanquam pedissequus et breviator ejus videtur* (de cons. evang. 1, 4). Ὅσοφ δὲ ἀπλήρῃ καὶ ἄγονος φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ὑπόθεσις αὕτη, τοσούτῳ πολλαπλῆν αὐτὴν καὶ γόνιμον κατέστησε τὸ ζήτημα, τίνες οἱ πρότερον καὶ τίνες οἱ ὕστερον γράψαντες, ἐπαμένως τίς τίνα ἐπωφελήθη. Διότι ἅπαντες οἱ δυνατοὶ μαθηματικοὶ συνδυασμοὶ ἐφημερόθησαν ἐνταῦθα καὶ ἔσχον ὁπαδούς, τῶν μὲν ἀκολουθούντων τῇ ἐν τῷ κανόνι ὑπαρχούσῃ κατατάξει, τῶν δὲ ἀθετούντων αὐτὴν καὶ ἄλλην χρονολογικὴν τῆς συγγραφῆς τάξιν ἀποδεχόμενων. Οὕτω δὲ ἔχομεν ἑξ̄ διαφόρους κατατάξεις τῶν τριῶν Εὐαγγελίων·

1. Ματθαῖος, Μάρκος, Λουκᾶς.
2. Ματθαῖος, Λουκᾶς, Μάρκος.
3. Μάρκος, Ματθαῖος, Λουκᾶς.
4. Μάρκος, Λουκᾶς, Ματθαῖος.
5. Λουκᾶς, Ματθαῖος, Μάρκος.
6. Λουκᾶς, Μάρκος, Ματθαῖος.

Τούτων δὲ αἱ μὲν τρεῖς τελευταῖαι ὡς ἥττονος λόγου καὶ προσοχῆς ἄξιαι καὶ ὀλίγους εὖρον ὁπαδούς· σπουδαιότεραι δὲ εἰσιν αἱ τρεῖς πρῶται, περὶ ὧν καὶ λέγομεν ὀλίγα ἐφεξῆς. Καὶ ἡ μὲν πρώτη κατατάξις, καθ' ἣν πρῶτος ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος, εἶτα ὁ Μάρκος, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Λουκᾶς, εἶναι ἀρχαιοτάτη, συμφωνοῦσα πρὸς τε τὴν ἐν τῷ κανόνι καὶ ταῖς διαφόροις ἐκδόσεσι τῆς Καινῆς Διαθήκης θέσιν τῶν Εὐαγγελίων καὶ πρὸς τὴν ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κοινῶς ἐπικρατοῦσαν γνώμην, ἣν ἀποδέχεται, ὡς εἴρηται, καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν παρεδίδετο αὐτὴν πρῶτος ὁ καλθινιστὴς Hugo Grotius (ἀκμαῶς, τὸν ΙΖ' αἰῶνα) καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Mill, ὁ Bengel, ὁ Wetstein, ὁ ἤδη μνημονευθεὶς Ἄγγλος Townson, ὁ Sieler, ὁ Hug, ὁ Credner καὶ ἄλλοι. Τὴν δὲ δευτέραν κατατάξιν, τὴν τιθεῖσαν τελευταῖον τὸν Μάρκον, ἐποίησατο πρῶτος ὁ Ἄγγλος Owen ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφόμενῳ « παρατηρήσεις περὶ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων » (*Observations of the four Gospels* ἐν Λονδίνῳ 1764). Τούτῃν δὲ ἀποδεξάμενος ὁ Griesbach (1789) καὶ ἐπιστημονικώτερον διαμορφώσας ἀπερήνατο, ὅτι τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον εἶναι συντεταγμένον καὶ συνοραγμένον ἐκ τοῦ Ματθαίου καὶ

Λουκᾶ. Συνετάχθησαν δὲ αὐτῷ οὐκ ὀλίγοι θεολόγοι καὶ ἐρμηνευταὶ διαπρεπεῖς, ἐν οἷς καὶ τινες τῶν δυσμενῶς τοῖς δόγμασι τῆς Ἐκκλησίας διακειμένων, οἷοι ὁ Baur, ὁ Schwegler, ὁ Zeller, ὁ Köstlin καὶ ὁ Strauss. Τῇ γνώμῃ τοῦ Griesbach προστίθεται καὶ ὁ ἡμέτερος Δαμαλάς (ἐν τῇ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ εἰσαγωγῇ εἰς τὴν Κ. Δ. § 13), διὰ πολλῶν πειρώμενος νὰ καταδείξῃ τὸ ὁρθὸν καὶ βάσιμον αὐτῆς.

Τὴν τρίτην τέλος κατατάξιν τὴν προτάσσουσαν τῶν δύο ἄλλων τὸν Μάρκον ὑπέθετο ὁ Storr ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Ματθ. καὶ Λουκᾶ (*Commentatio de fontibus Evang. Matth. et Lucæ*, ἐν Τυβίγγῃ 1794). Εἶναι δὲ ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐπικρατεσττέρα τῶν ἄλλων καὶ ἐν τοῖς ὁπαδοῖς αὐτῆς ἀριθμεῖ ὀνομαστοὺς τῆς ἀγίας Γραφῆς ἐρευνητὰς καὶ ἐρμηνευτὰς, τὸν Lachmann, τὸν Weisse, τὸν Ewald, τὸν Thiersch, τὸν Reuss, τὸν Meyer καὶ ἄλλους. Ἄλλ' ἐπειδὴ διαφωνεῖ αὕτη πρὸς τὴν ἀρχαιοτάτην ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, καθ' ἣν, ὡς εἴρηται, πρῶτος ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος, οἱ πλεῖστοι αὐτῶν στηριζόμενοι ἐπὶ τινος ἀρχαίας μαρτυρίας παραδέχονται ἀντὶ ἐνὸς Εὐαγγελίου τοῦ Ματθαίου δύο, τὸ μὲν πράγματι ἔργον τοῦ Ματθαίου, διάφορον οὐπὲρ νῦν ἔχομεν, ἐδραϊστὶ συγγραφέν πρὸ τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου καὶ ἀπολεσθὲν, τὸ δὲ ἕτερον αὐτὸ τὸ νῦν σωζόμενον, συνταχθὲν ὑπὸ τινος ἀγνώστου μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Μάρκου. Ἀρχαιότατος δὲ λονότι ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς, ὁ τῆς ἐν Φρυγίᾳ Ἱεραπόλεως ἐπίσκοπος Παπίας, λέγει παρ' Εὐσεβίου (Ἐκκλ. Ἱστ. 3, 39), ὅτι « Ματθαῖος ἐδραϊδὲ διαλέκτω τὰ κυριακὰ λόγια συνετάξατο, ἡρμήνευσε δὲ αὐτὰ ὡς ἦν δυνατὸς ἕκαστος ». Ἐπειδὴ δὲ ἐν μὲν τῷ χωρίῳ τούτῳ λέγεται ὅτι ὁ Ματθαῖος συνετάξατο τὰ κυριακὰ λόγια τουτέστι τὰς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου, τὸ δὲ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, ὅσον ὑπάρχει νῦν, περιέχει οὐ μόνον διδασκαλίας τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα ἔργα καὶ γεγονότα τοῦ βίου αὐτοῦ, διὰ τοῦτο τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Παπίου μνημονευόμενον ἔργον τοῦ Ματθαίου θεωροῦσι μόνον ὡς συλλογὴν τινὰ τῶν ὁμιλιῶν καὶ διδασκαλιῶν τοῦ Σωτῆρος ἐν ἐβραϊκῇ γλώσσῃ συντεταγμένην, ἀπολεσθεῖσαν δὲ λίαν πρωίμως, τὸ δὲ νῦν σωζόμενον κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ὡς ἔργον ἄλλου τινὸς, συντεταγμένον βραδύτερον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γνησίας ἐκείνης τοῦ Ματθαίου συλλογῆς καὶ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Μάρκου.

Ὅπως δὲ ποτ' ἂν ἔχωσι ταῦτά τε καὶ αἱ διαφοροὶ προεκτεθεῖσαι χρονολογικαὶ τῶν ἐν λόγῳ ἱερῶν Εὐαγ-

γελίων κατατάξεις, ὁμολογητέον ὅτι αἱ πολλαὶ αὐτῶν συμφωνίαι καὶ διαφοραὶ εἶναι δυνατόν νὰ κατανοηθῶσι πως μόνον διὰ τῆς τρίτης ταύτης ὑποθέσεως, ὅτι ὁ ὕστερον γράψας ἐπωφελήθη τοὺς προηγουμένους, βοηθούμενος ἄμκ καὶ ὑπὸ τῆς ζώσης ἀγράφου παραδόσεως, πρὸς δὲ καὶ ὑπὸ τινων ἀτελῶν εὐαγγελικῶν δοκιμίων, περὶ ὧν ποιεῖται λόγον ὁ Λουκᾶς ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Εὐαγγελίου αὐτοῦ (1, 1—4). Οὕτω δὲ οὐ μόνον αἱ περὶ τὸ περιεχόμενον, τὴν τάξιν καὶ τὴν φράσιν ὁμοιότητες καὶ συμφωνίαι τῶν τριῶν εὐαγγελιστῶν ἀπλούστατα ἐξηγοῦνται, ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ τινὰ δευτερεύοντα τῶν γεγονότων περιστατικὰ διαφοραὶ καὶ διαφωνίαι εὐκόλως κατανοοῦνται ἐκ τῆς ἐν τισι διαφορᾷ τῆς ζώσης παραδόσεως, καὶ αὐτοὶ δὲ αἱ ἱεροὶ εὐαγγελιστὰὶ ὡς συγγραφεῖς κατὰ γραπτὰς καὶ ἀγράφους πηγὰς ἐλευθέρως συγγράφοντες ἀπαλλάσσονται τῆς διὰ τῶν δύο ἄλλων ὑποθέσεων ἀποδιδομένης αὐτοῖς δουλικῆς ἀντιγραφῆς καὶ μηχανισμοῦ.

B. A.

ΠΕΡΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΣ.

(Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε ἀριθμὸν 44).

B'.

Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ μεθοδικῆς ἐκθέσεως τῆς ἱστορίας τῆς ἀστρονομίας. Ἄλλως δὲ, οὐδαμῶς ἀνάγκη νὰ ἐπικαλεσθῶμεν ἐπὶ τῷ περιορισμένῳ σκοπῷ ὃν ἐπιδιώκομεν, εἰ μὴ πάντῃ συνήθεις γνώσεις. Πάντες γινώσκουσι κάλλιστα ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς πρώτης ταύτης τῶν ἐπιστημῶν ἀπόλλυνται ἐν τῷ σκότει τῶν αἰώνων. Ἡ καταγραφὴ τῶν τακτικῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων πράγματι προηγήθη καὶ ἔδει νὰ προηγηθῇ τῆς γεννήσεως αὐτῆς τῆς ἱστορίας. Διότι ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων ἐξήρτηται πᾶσα χρονικὴ ἀρίθμησις, ἐκ δὲ τῆς ἀκριβοῦς χρονικῆς ἀριθμήσεως τὸ δυνατόν συναρμολογήσεως τῶν κοινωνικῶν γεγονότων, καὶ οὐ μόνον ἡ συναρμολόγησις αὐτῶν, ἀλλ' ἰδίᾳ καὶ μάλιστα ὁ θετικὸς τρόπος τοῦ μεταδιδόναι τὴν μνήμην αὐτῶν. Καὶ ἔτι πλέον· ἐκ μεθοδικῆς καὶ ἀκριβοῦς χρονικῆς ἀριθμήσεως ἐξήρτηται ἡ κυβέρνησις πάσης πεπολιτισμένης κοινωνίας, ἡ τάξις ἐν τῷ κοινῷ βίῳ, ἡ σταθερότης ἐν τῷ μέσῳ τῆς κινήσεως τῶν ἀτόμων, ἅπερ ἐγκαταλείπουν καὶ παραχωροῦσι διαδοχικῶς ἄλλοις τὴν ἑαυτῶν θέσιν ἐν τῷ κόσμῳ. Εἶναι ἄρα γε ἀνάγκη νὰ προστεθῇ ὅτι ἐκεῖ, ἐνθα οὐδαμῶς ἀπαντῶσιν ἀστρονομικαὶ παρατηρήσεις ἀποχρῶσαι πρὸς ἀπαρίθμησιν τῶν χρόνων, ἡ ἱστορία δὲν ἠδυνήθη νὰ γεννηθῇ.

Ἄλλ' ἀρ' ἐτέρου αἱ ἀστρονομικαὶ αὗται παρατηρήσεις δὲν ἐγένοντο πᾶσαι ἅπαξ ὁμοῦ καὶ ἐν μιᾷ στιγμῇ. Πρὶν ἢ ὁρισθῶσιν, πολλάκις ἐπανελήφθησαν καὶ ἀπωλέσθησαν. Ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐν Αἰγύπτῳ, μεθ' ὅλην τὴν ὑπαρξίν σχολῆς ἱερέων, ἐντολὴν ἐχούσης νὰ τηρῇ καὶ νὰ μεταδίδῃ ταύτας, δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἐξηγῶσι τινὰς τούτων, ἐν τοῖς ἀρχαίοις πίναξι σημειουμένων. Ἐν Σινικῇ, ἐν πλήρει ἱστορικῇ ἐποχῇ, μέγα μέρος τῶν ἀστρονομικῶν γνώσεων ἐξηφανίσθη. Μικροῦ δὲν ὁλοσχερῶς ἀπώλοντο δύο αἰῶνας πρὸ τῆς χριστιανικῆς χρονολογίας, ὡς τοῦτο εἶδομεν. Προκειμένου περὶ 1903 ἐτῶν παρατηρήσεων, περιλαμβανομένων ἐν τοῖς βαβυλωνιακοῖς καταλόγοις, οὓς ὁ Μέγας Ἀλεξάνδρος ἐπεμψε περὶ τὸ 331 πρὸ Χριστοῦ τῷ διδασκάλῳ αὐτοῦ Ἀριστοτέλει, οὗτος εἶπεν ἐμφαντικῶς, ὅτι καὶ ἀρχαιότεραι παρατηρήσεις ἀπώλοντο. Ἄλλως δὲ, παρ' ἡμῖν διατηροῦνται καὶ μεταδίδονται ἀκεραίως μόνον διὰ τῶν σοφῶν οὓς δικαίως δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς τοὺς μᾶλλον εἰδικούς καὶ μάλιστα ἀπαρτίζοντας πολιτικὴν σχολὴν, ἀποῦ ἡ τῆς ἐπιστήμης αὐτῶν ἐνάσκησις ἀπόλυτον ἔχει ἀνάγκην τῆς οἰκονομικῆς τοῦ κράτους συνδρομῆς.

Οὐδαμῶς ἄρα εἰσερχόμενοι εἰς παρεκβατικὰς ἐξηγήσεις, ἐπιφέρομεν τὰς·

“Ὅτι, ἂν ἐκ τῶν μᾶλλον μεμακρυσμένων ἱστορικῶν ἐποχῶν καταδεικνύομεν τὴν χρῆσιν τῶν ἀστρονομικῶν περιόδων πρὸς τὴν ἀπαρίθμησιν τοῦ χρόνου, καὶ ἀποδεικνύομεν τοῦτο ἐπὶ μακρὰν προγενεστέραν περίοδον, ὑπῆρξαν βεβαίως κοινωνίαι ἀρκούντως καλῶς ὁργανωμέναι ὅπως δυνήθῃσι νὰ προδῶσιν εἰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις¹. Τὸ ἐκ δώδεκα μηνῶν ἦτοι

¹) Οἴκοθεν ἐννοεῖται, ὅτι μετὰ πλείονος λόγου δυνάμεθα νὰ ἐπικαλώμεθα ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐννοίαν τὴν ἀρχαιολογίαν, τὴν γλωσσολογίαν, τὴν ἐθνολογίαν. Οἰαδήποτε καὶ ᾗ, παραδείγματός χάριν, ἡ πρεσβυσιμένη γνώμη περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀνθρώπου, θαρρύνεται θ' ἀποδεχθῶμεν ὅτι αἱ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἱστορίας σχηματισθεῖσαι πεπολιτισμέναι φυλαὶ δὲν εἶναι ἀρχαῖαι. Οὕτω καὶ ἐν ταῖς γλώσσαις· ἡ σινικὴ, ἡ ἀρχαία αἰγυπτιακὴ καὶ λοιπαὶ ἐμορφώθησαν μετὰ τῆς γραφῆς αὐτῶν ἐκ τῶν πρώτων χρόνων, πολλάς δηλονότι χιλιετηρίδας πρὸ τῆς ἡμετέρας χρονολογίας. Αἱ τρεῖς γλώσσαις ἐπιγραφαὶ τῆς Περσίας παρουσιάζουσιν ἡμῖν ἀπὸ Δαρείου τρεῖς γλώσσας, τὴν μὲν ἐπὶ τῆς δὲ, ὅλως κεχωρισμένας καὶ διακεκριμένας. Ἡ ἀρχαιότερα, ἡ κίστη γνωστὴ εἰσέτι καὶ καλουμένη σκυθικῇ, μηδικῇ κτλ. εἶναι γλῶσσα μικτὴ· ἡ δευτέρα ἡ ἀσσυριακὴ, εἶναι σιμητικὴ· ἡ τρίτη ἡ περσικὴ, εἶναι ἰνδοευρωπαϊκὴ, ἀδελφὴ τῆς σανσκριτῆς καὶ